

Wstęp

Współczesny świat podlega szeroko rozumianym procesom globalizacji (*globalisation, globalization*)¹. Dotyczy ona, chociaż nie w takim samym stopniu, wszystkich dziedzin życia i wpływa w określony sposób na kondycję gospodarczą państw, regionów, grup społecznych oraz na życie każdego człowieka. Jednym z ważniejszych wydarzeń we współczesnym świecie jest postępujący proces globalizacji². Wspomaga on dynamiczny rozwój nowych technologii³, niosąc za sobą zmiany na płaszczyznach ekonomicznej i społecznej⁴. Zmiany te znajdują swoje umocowanie w tzw. globalizacji wielkich odkryć wirtualnych (ostatnie ćwierćwiecze)⁵. Globalizacja jest wielowymiarowym i wielopłaszczyznowym procesem definiowanym na wiele sposobów, który rozwijał się z różnym nasileniem od końca XIX w., a w ostatnich dekadach XX w. nabrał szczególnego znaczenia⁶. Globalizacja stwarza zarówno szanse, jak i zagrożenia dla jej uczestników. Jedną z nasilających się na świecie co najmniej od ćwierćwiecza tendencji jest postępujące zróżnicowanie społeczno-ekonomiczne i pęknięcie świata na dwa rozłączne bloki – świat biedy i świat bogactwa. Zmianie ulega

¹ W pracy użyto pisowni słowa „globalizacja” w języku angielskim jako *globalisation* i *globalization*. *Oxford English Dictionary* podaje brytyjską pisownię wyrazów hasłowych jako główną (np. *labour, centre*), a dopiero dalej inne warianty (*labor, center*). Faworyzowana jest pisownia sufiksów *-ize*, zamiast *-ise*, dla wielu słów, które w brytyjskim angielskim powszechniej są zapisywane z *-ise*, nawet jeśli rdzeń wyrazu pochodzi z łaciny, a nie z greki. Przykłady to *realize vs realise* i *globalization vs globalisation*. Uzasadnieniem dla takiej pisowni jest teza oparta na przesłankach językoznawczych, jakoby sufiks ten pochodził głównie od greckiego sufiksu *-izo*. Powiedziane jest ponadto, iż *-ze* bywa amerykańszm, w sensie takim, że przeniknął on do słów, w których pierwotnie nie powinien się znaleźć, zgodnie z uzasadnieniem językoznawczym podanym powyżej. Autorka zgodnie z powyższym naprzemiennie używa słowa „globalizacja” w różnej pisowni.

² F. J. Garcia, *Globalization and the Theory of International Law*, „Boston College Law School Research Paper”, nr 75, June 2005, s. 1.

³ Por. K. Krzysztofek, M. Szczepański, *Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych*, Śląsk 2005, s. 254; D. Korenik, *Uwagi o wpływie globalizacji na system bankowy w Polsce*, [w:] *Ewolucja systemów bankowych w Europie Środkowej i Wschodniej*, H. Żukowska (red.), Lublin 2003, s. 93.

⁴ Z. Zawadzka, *Zagrożenia i szanse dla banków na początku XXI wieku*, *Bank i Kredyt* 2002, nr 10, s. 13.

⁵ G. W. Kołodko, *Globalizacja a odrabianie zaległości rozwojowych*, [w:] *Globalizacja, marginalizacja, rozwój*, G. W. Kołodko (red.), Warszawa 2003, s.28.

⁶ Szerokie omówienie problemów związanych z definiowaniem i rozumieniem procesów globalizacji odnaleźć można m.in. w: M. Pietraś, *Istota i zakres procesów globalizacji*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2002, nr 2, s. 5-34; a także: P. Dicken, *Global Shift. Transforming the World Economy*, New York - London 1998, s. 3-6. Ponadto terminem „globalizacja” chętnie posługują się zarówno uczeni, jak i publicyści, usiłując za jego pomocą wyjaśnić zjawiska i procesy, których widownią stał się świat na przełomie XX i XXI w. Podkreśla się przy tym, że globalizacja stanowi końcowy etap historycznej transformacji i elektronicznie przekazywanej kultury popularnej, połączonej z propagowaniem ideologii liberalnej przez rozwinięte państwa demokratyczne. Przegląd definicji pojęcia globalizacja i próbę ich systematyzacji przynosi praca K. Gilarka, *Państwo narodowe a globalizacja – dynamika powstawania nowego ładu*, Toruń 2003, s. 39-46. Por. także N. Stammers, *Social movements and the challenge to power*, [w:] *Politics in Globalized World*, M. Shaw (red.), London 1999, s. 73 i n.; J. A. Scholte, *The Globalization of World Politics*, [w:] J. Baylis, S. Smith (red.), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, New York 2001, s. 23; tenże, *Globalization: prospects for a paradigm shift*, w: „Politics in Globalized”, s. 9 i n.; I. Clark, *Globalization and International Relation Theory*, Oxford 1999, s. 35.

struktura społeczna. Rosną dystanse pomiędzy poszczególnymi segmentami rynku oraz pozostającymi poza tym rynkiem. Korzyści ze wzrostu gospodarczego nie rozkładają się równomiernie. Najbogatsi szybko uciekają do przodu i jednocześnie rośnie obszar względnego ubóstwa zarówno bezrobotnych, jak i części zatrudnionych, nawet w warunkach korzystnych wskaźników makroekonomicznych i dobrej kondycji ekonomicznej firm. Zróżnicowanie dochodowe generuje głębokie podziały społeczne i kulturowe. Należy przy tym podkreślić, iż zróżnicowanie dochodowe istniało zawsze i jako zjawisko ekonomiczne nie jest niczym złym. Obiekcje budzić jednak mogą jego obecne rozmiary i utrzymujące się od kilkudziesięciu lat stałe tendencje pod tym względem. Problem rosnącego rozwarstwienia ekonomicznego nie jest autonomicznym zjawiskiem, wynikającym tylko z różnych postaw, strategii życiowych, zdolności, umiejętności i determinacji poszczególnych jednostek, ale w coraz większym stopniu jest efektem dystrybucyjnym globalizacji. Pozornie odległe od codziennych spraw zwykłych ludzi, siły i procesy globalne wpływają na ich sytuację ekonomiczną i status społeczny.

Przez kilkadziesiąt ostatnich lat przedmiotem badań nauk społecznych jest globalizacja jako zjawisko społeczne. Najlepszym sposobem prezentowania ich wyników jest teoria naukowa, stająca się wykładnią zjawisk zachodzących w świecie. Zostało określone, czym jest teoria naukowa i jakie powinna spełniać warunki, aby za taką została uznana. Nie można zmusić badaczy społecznych, aby te warunki spełniali, przedstawiając zjawiska społeczne, w tym globalizację. Badacze problematyki zostali zatem zmuszeni do tego, by do naukowej teorii globalizacji zaliczyć także takie teorie, które tak naprawdę mają z nią niewiele wspólnego, gdyż nie spełniają wszystkich wymogów teoretycznych.

Na obecnym etapie badań nad globalizacją trudno o sformułowanie jednoznacznych i pewnych twierdzeń czy niepodważalnych teorii globalizacji⁷. Chcąc zbliżyć się do doskonalszych prób wyjaśnienia świata, globalizację należy rozpatrywać w kategoriach typów idealnych, a tym samym budować doskonalsze teorie. Pociąga to za sobą konieczność prowadzenia dalszych badań nad zjawiskiem globalizacji. Podejmując takie próby, trzeba mieć świadomość istnienia wielości danych empirycznych, które są do dyspozycji. Ilość ta powoduje, że tworzona teoria, która powinna być logiczna i spójna, nie zawsze taka jest. Niestety, podejście idiograficzne, tak często stosowane, wydaje się niewystarczające i zbyt niedoskonałe. Ciągłe dąży się do opisu, a unika się trudnych prób wyjaśnienia przyczynowego. W większości publikacji pytanie o przyczyny jest omawiane za pomocą ogólnych stwierdzeń lub całkowicie pomijane.

Brak trwałych ustaleń o charakterze naukowym wynika głównie z braku jednoznaczności opisu zjawiska globalizacji, a tym samym z braku niekwestionowanej definicji pojęcia. Nie ulega wątpliwości, że jest to przypadłość większości pojęć i terminów na których opierają się nauki społeczne, jednak próba określenia tego, co oznacza globalizacja, jest konieczna. Uwzględniając to, możemy tutaj przyjąć, że globalizacja to wzrost powiązań i zależności między różnymi, wyodrębnionymi przez nas elementami składowymi systemów, w których żyje człowiek, a w rezultacie – to nowa jakość życia dostępna człowiekowi.

⁷ Z. Puślecki, *Europa Środkowa i Wschodnia, Unia Europejska i Globalizacja*. [w:] "Przegląd Polityczny", rok IV, nr 3-4 /2000, s. 32.

Przed globalizacją nie ma ucieczki. Podstawą analizy globalizacji są zmiany, zauważone przez wielu badaczy, określane jako pojawienie się zjawiska kompresji czasoprzestrzeni, w wyniku których współcześnie także inne pojęcia, takie jak: czas, miejsce, dystans, granice, straciły swój pierwotny status i znaczenie⁸.

Na podstawie powyższych stwierdzeń można wstępnie przyjąć, że podstawą globalizacji jest zmiana. Większość teorii globalizacji została zresztą włączona w główny nurt rozważań dotyczących zmiany społecznej, problem ten stanowi jeden z dominujących nurtów zainteresowań nauk społecznych. Na wzrost tego zainteresowania wpłynęło natężenie i szybkość zmian w ostatnich latach, zauważalnych przez każdą jednostkę. Przez zmianę społeczną należy rozumieć proces strukturalnych transformacji systemu społecznego, w tym kierunkowy rozwój społeczny, czyli kierunkową zmianę struktury, która może mieć charakter postępu lub regresu⁹. To nie zamyka dyskusji o wartościowaniu analizowanej zmiany. Wydaje się, że jest ona konieczna i uprawniona, ale jest możliwa w schemacie pewnej konwencji polegającej na konieczności zastosowania do tych teorii kategorii wymiaru czasu „przyszłego teraźniejszego”.

Często jednak nie do końca wiadomo, czym tak naprawdę jest globalizacja. Globalizacja jest bowiem terminem interdyscyplinarnym, odmiennie postrzeganym w różnych dziedzinach. Z punktu widzenia ekonomistów globalizacja stanowi ekspansję ekonomiczną ponad granicami, która przyczyniła się do wzrostu ekonomicznego, ekonomicznej niezależności oraz pogłębienia integracji między krajami. W polityce globalizacja umacnia siłę kontaktów międzynarodowych. W kulturze postrzegana jest jako globalna komunikacja i standaryzacja wzorców kulturowych, obejmujących cały świat, prowadząca do szeroko pojętej uniwersalizacji. W tym znaczeniu mamy do czynienia, m.in. ze zjawiskami coca-kolonizacji czy macdonaldyzacji. Socjologowie uważają za globalizację społeczną proces, w którym bariery geograficzne w przypadku ustaleń społecznych i kulturowych tracą znaczenie, przy jednoczesnym wzroście świadomości społecznej.

Proces globalizacji dokonuje się równocześnie w dziedzinie ekonomii, kultury i polityki. Procesy globalizacyjne we wszystkich sferach są ze sobą ściśle powiązane. Wydaje się jednak, iż zmiany ekonomiczne na przestrzeni wieków były niezmiernie silnym impulsem do rozwoju globalizacji.

Globalizacja, jako proces gospodarczy, budzi nie tylko rosnące zainteresowanie teoretyków i praktyków, ale w coraz większym stopniu wpływa na życie poszczególnych grup i jednostek w społeczeństwie. Jeśli potraktujemy globalizację jako proces umiędzynarodowienia stosunków ekonomicznych, a w konsekwencji upowszechniania się swobodnego przepływu towarów, usług, kapitału i pracy w skali ponadnarodowej, to nie ma w nim nic specyficznego i nowego. Pojawia się więc pilna konieczność naukowej analizy zjawisk określanych mianem globalizacja, wynikająca nie tylko z czystej motywacji akademickiej, ale również jako próba przyczynku do rozwiązania problemów

⁸ W literaturze polskiej zjawisko określane jako „kompresja czasoprzestrzeni” jest dokładnie opisane: M. Pietraś, *Globalizacją jako proces zmiany społeczności międzynarodowej*, [w:] M. Pietraś (red.), *Oblicza procesów globalizacji*, Lublin 2002, s. 35-66; K. Marzęda, *Globalizacją a globalne społeczeństwo obywatelskie*, [w:] J. Sobczak, R. Bäcker (red.), *Europejska myśl polityczna wobec globalizacji*, Łódź 2005, s. 28.

⁹ A. K. Paluch, *Konflikt, modernizacja i zmiana społeczna*, Warszawa 1976, s. 7.

społeczno-gospodarczych współczesnego świata. Punktem wyjścia takiej naukowej eksploracji jest założenie, iż rzeczywistość społeczno-gospodarcza nie jest chaosem i że rozwój świata podlega pewnym prawidłowościom. Prawidłowości te można wyodrębnić z pozornego chaosu w postaci operacyjnego modelu. Model taki – prawidłowo skonstruowany ilościowo i jakościowo – powinien dać możliwość zaprogramowania różnych opcji rozwoju. W dobie interwencjonizmu państwowego polityka gospodarcza bez takiego narzędzia nie może być racjonalnie realizowana. Może nawet przynieść niepowetowane straty.

Warto zatem rozszerzyć pole zainteresowań o problematykę czasoprzestrzeni. Oznacza ona system współzależności, niezależnie od miejsca i sfery czy rodzaju działań w procesie gospodarowania, czyli w zakresie produkcji, podziału, wymiany i konsumpcji. Współczesna technika i technologia pozwalają się uniezależnić od tradycyjnych, konwencjonalnych sposobów postępowania, jak też czasu i miejsca. Rozwój gospodarki i mechanizmu rynkowego jest nieodłącznie związany z procesami pogłębiania się demokracji. Jak dowodzi praktyka, tendencja ta staje się fundamentalnym warunkiem globalizacji.

Pojęcie globalizacji współistnieje z dwoma innymi terminami: *globalizm* i *globalność*. W pracy przyjęto, iż globalizm (ang. *globalism*) oznacza sytuację, w której światowy rynek eliminuje lub wspiera akcję polityczno-ekonomiczną. Jest to redukcja globalizacji do jednego tylko – ekonomicznego – wymiaru. Globalizm definiowany jest również jako stan świata, w którym włączają się nowe odgałęzienia odległości wielokontynentalnych. Te nowe odgałęzienia przedstawia sobą połączenie kapitału i towaru, informacji i pomysłów, również środowiskowych i biologicznych zależnych substancji. Globalizacja i deglobalizacja odnosi się do zwiększenia i zmniejszenia globalizmu. Globalizacja to proces zwiększający, poszerzający globalizm. Deglobalizacja to opór stawiany przez ludzi procesowi globalizacji, krystalizujący się w rozmaitych ruchach antyglobalistycznych. Natomiast za *globalność* (ang. *globality*) przyjęto, iż oznacza ono poczucie funkcjonowania w światowym społeczeństwie. Nie można mówić o niej jako o zjawisku ograniczonym do pewnej przestrzeni, takie mniemanie stanowi iluzję. Pojęcia te są stosowane przez znawców problematyki, zamiennie z terminem globalizacja.

Przy okazji porządkowania wiedzy na temat globalizacji charakteryzującej współczesność warto zwrócić uwagę na to, na ile globalizacja jest procesem, na ile zaś stanem. Przyjęto założenie, że obie perspektywy postrzegania są słuszne. Jeśli bowiem potraktuje się ją jak mechanizm, który pozwala przekraczać granice kraju i przestrzeni, to będzie ona procesem. Jeżeli natomiast ocenia się jej skutki, wówczas należy ją potraktować jak określony stan. Warto zauważyć, że większość twórców teorii globalizacji zwraca uwagę na jej skutki, zatem postrzega ją nie jako proces, ale stan.

Temat książki brzmi: *Globalizacja w teorii i praktyce*, a zatem autorka stara się pokazać, jaki wpływ ma globalizacja na współczesne państwo, na teorie polityczne, na suwerenność, czy ogranicza myśl polityczną, czy tylko modyfikuje ją. I czy państwa, aby móc istnieć w skali globalnej, muszą poddawać się globalizacji? Wybór tematu wynika z próby odpowiedzi na pytanie dotyczące współzależności procesów globalizacji pomiędzy kwestiami gospodarczo-ekonomicznymi a politycznymi.

Celem opracowania jest analiza procesów globalizacji ze szczególnym uwzględnieniem kwestii polityczno-ekonomicznych, zdefiniowanie globalizacji

oraz określenie współzależności między postrzeganiem globalizacji w obszarze *stricte* ekonomicznym i politycznym. Aby móc osiągnąć cel niezbędnym jest rozpatrywanie procesu globalizacji, ale przede wszystkim zdefiniowanie samego procesu. Pomocne w sformułowaniu definicji jest również wskazanie tych obszarów współczesnego rozwoju cywilizacji, w których procesy globalizacji widoczne są najwyraźniej i stanowią integralną część określonej dziedziny życia, nauki oraz funkcjonowania międzynarodowych społeczności i różnego rodzaju organizacji.

W niniejszej rozprawie analizie poddano wpływ globalizacji na zróżnicowanie społeczno-ekonomiczne. Tak więc przedmiotem uwagi poznawczej są z jednej strony, same procesy globalizacji – ich przyczyny, istota, siły sprawcze, rodzaje, przejawy i oddziaływania, z drugiej natomiast jeden z elementów nieodzownych w procesie globalizacji – czynnik polityczny – postrzegany jako utrata suwerenności (jego uwarunkowania, mechanizmy powstawania, charakter, rozmiary i następstwa). Prezentowana praca nie wyczerpuje wiedzy na temat globalizacji, bowiem poświęcona jest przede wszystkim dwóm aspektom procesu globalizacji: ekonomicznemu i politycznemu.

Badania zasadniczo obejmują okres kilkudziesięciu ostatnich lat w kontekście analizy procesów globalizacji zachodzącej w wymiarze globalnym. Mimo że celem pracy jest analiza procesów i teorii globalizacji we współczesnym świecie na początku XX w., to źródła niektórych czynników analizowanych procesów zaczęły funkcjonować kilkadziesiąt lat temu. Z tego też względu podejmowane w pracy analizy nie mogły być ograniczone jedynie do bieżącej sytuacji w zakresie badanych aspektów pojęcia globalizacji.

Istotę globalizacji sprowadzić można do wzrostu zasięgu, zakresu, wielości i intensywności wzajemnych wpływów, oddziaływań i współzależności w wymiarze przekraczającym granice państw, regionów i kontynentów. Kojarzona jest z usuwaniem granic, liberalizacją przepływów, dyfuzją obcych wpływów i deterytorializacją coraz większej liczby zjawisk i procesów. Motorem napędzającym zachodzące współcześnie procesy jest postęp naukowo-techniczny, zwłaszcza w zakresie środków transportu i komunikacji oraz promowane rozwiązania i wartości w sferze gospodarczej (liberalizm, prywatyzacja, deregulacja, mobilność, konkurencja). Globalizacja najszybciej zachodzi w sferze ekonomicznej, czego następstwem jest stopniowa integracja, standaryzacja, a nawet unifikacja gospodarki światowej. Dominacja ekonomii spowodowała podporządkowanie jej innych dziedzin życia. Nierównomierność zachodzących procesów rodzi napięcia pomiędzy sferą gospodarczą (o globalnym zasięgu i powiązaniach), sferą polityczną, w której próbuje się zachować *status quo* (w dalszym ciągu głównym regulatorem jest tu państwo, a nie *global governance*), sferą społeczną, która ma głównie odniesienia lokalne, a globalizacja przyczynia się bardziej do dezintegracji niż integracji w wymiarze relacji międzyludzkich oraz sferą kulturową, gdzie globalizacji i unifikacji towarzyszy proces przeciwny – dywersyfikacja. Tak rozumiana globalizacja jest w znacznym stopniu procesem obiektywnym, trudno sterowalnym, wynikającym z zachodzących przemian cywilizacyjnych. Jednak w jej ramy może być włożona różna treść. Globalizować można zarówno postęp techniczny, prawa człowieka, jak i biedę, bezrobocie, terroryzm. Podstawowym regulatorem, nie tylko w gospodarce, jest konkurencja, która współcześnie przestała być konkurencją w ścisłym tego słowa znaczeniu, bowiem pozycja państw, podmiotów

gospodarczych i grup społecznych zależy coraz bardziej od mniej lub więcej przyjaznych dla nich zasad globalnego lub państwowego porządku. Konsekwencje globalizacji dla poszczególnych jej uczestników zależą od ich siły i pozycji przetargowej na rynku. Ogromna kumulacja kapitału i bogactwa pozwoliła najsilniejszym na narzucenie reguł gry pozostałym i tym samym na znaczące ograniczenie prawdziwej konkurencji. Współczesna globalizacja ma zatem charakter asymetryczny, biorąc pod uwagę nie tylko poszczególne dziedziny życia, ale także zróżnicowany poziom możliwości i niezależności oraz nierównomierność ponoszonych kosztów i uzyskiwanych korzyści przez jej uczestników. Jedną z jej konsekwencji może być zarówno wzrost zamożności, jak i bezwzględne lub relatywne ubóstwo. Globalizacja i regionalna integracja spowodowały stopniowe wyrównywanie się cen towarów, usług i kapitału. Jednak procesy te nie objęły wartości najmniej mobilnego jeszcze czynnika produkcji, jakim jest praca. Przestrzenne zróżnicowanie wynagrodzeń za pracę stanowi źródło dodatkowych zysków dla kapitału, który może się swobodnie przemieszczać w skali globalnej. Globalizacja i jej ideologiczna podbudowa – liberalizm ekonomiczny narzucają kierunki i reguły współczesnych przemian. Polegają one na ekonomizacji i urynkowieniu wszelkich dziedzin życia, redukcji roli państwa i sektora publicznego, prywatyzacji problemów publicznych, walce o ograniczenie zobowiązań i jak największe przywileje jako warunkach wzmocnienia pozycji konkurencyjnej, dominacji komercyjnej kultury konsumpcyjnej oraz redystrybucji dochodów w górę. Władza państwowa ulega dezagregacji pomiędzy szczebel globalny, regionalny i subpaństwowy. Powstają międzynarodowe systemy/ustroje dotyczące np. handlu towarami, usługami, międzynarodowego systemu walutowego, przepływu kapitału, ochrony środowiska, rozstrzygania sporów międzynarodowych, kanonu praw człowieka, którym rządy w coraz większym stopniu muszą się podporządkować. Jednocześnie następuje koncentracja bogactwa i ponadnarodowej władzy (przy pozornym jej rozproszeniu). Jej możliwości dyktowania świata swoich warunków cały czas rosną.

Praca ma charakter interdyscyplinarny i podjęto w niej próbę całościowego ujęcia prezentowanego tematu. Badaniem objęto szerokie spektrum problemów dotyczących sfery ekonomicznej, politycznej, społecznej i kulturowej, bowiem zjawiska dotyczące poszczególnych sfer aktywności ludzkiej warunkują się i oddziałują na siebie nawzajem.

Konstrukcja opracowania obejmuje wstęp, cztery rozdziały i zakończenie.

W rozdziale pierwszym zaprezentowano analizę historyczną procesów integracyjnych i globalizacyjnych. Przedstawiono przebieg procesów integracji, globalizacji i ich ewolucję. Skoncentrowano się również na czynnikach decydujących o etapach rozwoju integracji i globalizacji. W rozdziale tym postawiono hipotezę iż, globalizacja nie jest zjawiskiem nowym, gdyż można wskazać procesy o podobnym charakterze także w przeszłości. Ponadto rozdział ten dotyczy globalnych przemian w sferze politycznej i ich uwarunkowań, ewolucji roli państwa we współczesnej gospodarce oraz wpływu globalizacji i zasad przez nią promowanych na suwerenność państwową.

W rozdziale drugim dowodzi się, że współczesna globalizacja różni się od wcześniejszych procesów globalizacyjnych zarówno pod względem zakresu, jak i przejawów. Przedstawiono współzależność polityki i ekonomii w procesach globalizacji. Skoncentrowano przy tym uwagę na głównych zasadniczych

trendach procesów globalizacji na początku XXI w. oraz składowych procesu globalizacji, m.in. ekspansji korporacji transnarodowych, transformacji systemowej oraz technologii informatycznych, a także na integracji regionalnej. Ukazano zarówno współczesną globalizację, w szczególności opisując jej cechy, jak również zagrożenia i szanse związane z odbywającymi się procesami.

W rozdziale trzecim pogrupowano definicje pojęcia globalizacji według obszaru wiedzy, do której się odnoszą lub w której funkcjonują. Analiza przytoczonych definicji wskazuje na brak pełnej i jednoznacznej zgodności treści, które owe pojęcia zawierają lub ukazują. Definicje globalizacji zostały przy tym podzielone na dwie grupy, w których osobno ujęto definicje ekonomiczne oraz socjologiczno-polityczne. Starano się udowodnić, iż w naukach społecznych funkcjonuje wiele definicji globalizacji, jednak większość z nich odnosi się jedynie do wybranych aspektów procesu globalizacji pomijając inne, w tym zwłaszcza wpływ postępu technicznego na zakres i postępy globalizacji. Pokazano, że między globalizacją ekonomiczną a społeczną przebiega wyraźna linia podziału definicyjnego. Dochodzi do swoistej globalizacji badań naukowych i globalizacji wiedzy.

Rozdział czwarty przedstawia możliwości i zagrożenia, jakie niesie za sobą proces globalizacji. W rozdziale tym dowodzi się, iż społeczeństwo informacyjne i współzależny wobec niego postęp techniczny są ważnymi, jeśli nie najważniejszymi, składnikami współczesnej globalizacji. Opisuje również pomijane zwykle w literaturze aspekty. Przedstawiono tu wpływ społeczeństw informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy na globalizację w aspekcie jej ewolucji, jak również ukazano wpływ demokracji na procesy globalizacji.

Pracę kończą wnioski i podsumowanie ustaleń. W tej części pracy przedstawiono proces globalizacji przez pryzmat zasadniczych trendów zarysowujących się w teorii polityczno-ekonomicznej.

We wstępnej fazie badań ważnym źródłem była literatura przedmiotu, która pozwoliła określić teoretyczne podstawy badań: metodologię analizy obecnie funkcjonujących definicji szeroko rozumianej globalizacji, istotę pojęcia globalizacji, aspekty myśli politycznej, historyczne i praktyczne powiązania polityczno-ekonomiczne uwarunkowania globalizacji i obiektywnego jej wyjaśniania, metody analizy i doboru poszczególnych składowych oraz czynników współcześnie dokonujących się procesów globalizacyjnych.

W rozwiązaniu problemu badawczego przyjęto następujące metody i techniki badawcze: analizę literatury przedmiotu, doniesień prasowych, specjalistycznych raportów, danych statystycznych, wyników badań opinii publicznej, metodę porównawczą, metodę systemową, metodę wzorca, metodę intuicyjną, wnioskowanie przez analogię, bezpośrednią obserwację rzeczywistości. Wykorzystano również metodę polegającą na syntetyzowaniu rozproszonych informacji i obserwacji oraz formułowaniu na tej podstawie określonych wniosków opartych na zasadach analizy logicznej i dedukcji.

W rozprawie wykorzystano znaczną część światowego dorobku badań nad globalizacją, w tym globalizacją ekonomiczną, społeczną i politologiczną. Ze względu jednak na olbrzymią liczbę publikacji na ten temat, ich ograniczoną dostępność, a także brak walorów nowości w przypadku niektórych opracowań, nie uwzględniono wszystkich prac z tego zakresu. Jednakże autorka dołożyła starań, by wykorzystana próba źródłowa wykazywała walor reprezentatywności. Analiza problematyki globalizacji, sposobów jej definiowania oraz analiza

znaczenia tego pojęcia w kontekście opisu rzeczywistości została dokonana ze świadomością wieloaspektowości i złożoności procesów globalizacji oraz ich składowych.

Niniejsza praca będzie pomocna dla naukowców i badaczy stosunków międzynarodowych, politologii, ekonomii, historii gospodarczej, politycznej, studentów politologii, administracji, ekonomii, stosunków międzynarodowych i wielu innych kierunków studiów, pracowników środowiska ekonomicznego, politologicznego oraz wszystkich zainteresowanych problematyką szeroko pojętej globalizacji. Autorka ma nadzieję, że posłuży ona w zgłębianiu dociekań z tej tematyki, która dynamicznie się rozwija i nie jest zbadana do końca.

Na zakończenie autorka pragnie wyrazić swoją wdzięczność wszystkim, którzy przyczynili się do powstania niniejszej monografii. W szczególności słowa uznania autorka kieruje do prof. zw. dr hab. Jacka Sobczaka za cenne wskazówki oraz okazaną życzliwość w trakcie powstawania niniejszego opracowania.